

KIBÉDI VARGA ÁRON

Napló, 2011 (január–június)

Január 6

Bizonyára a korommal függ össze, de álmaimban nagyon gyakran olyan emberek jelennek meg, akik már rég meghaltak. Ma például azt álmodtam, hogy Fodor András, akivel többször együtt nyaraltunk a hetvenes évek végén Fonyódon, azt kérdezi tőlem nevetve, hogy láttam-e már Szabó Zoltán házát Franciaországban.

Január 11

Két szempontból is tekinthető a kereszténység minden más nagy vallásnál tökéletesebbnek. A szabályok betartása korántsem olyan fontos, mint a mohamedánoknál és a zsidóknál, viszont a keresztény vallás választ ad az emberek két legnagyobb problémájára: mi történik velünk a halál után? És hogyan kell élnünk a földön? Az elsőre a válasz: a feltámadás, a másodikra: a radikális szeretet. „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.” Nagyon nehéz, de csodálatos feladat.

Január 22

A számok nekem a mindennapi életben nagyon fontosak. Vannak kedvenc számaim, a hetes, a hármas és a négyes, ebben a sorrendben. A második emeleten lakom, nincs lift és ha megyek fel a lépcsőn, számolok és mindig örülök, ha a három szám egyikénél kötök ki, amikor a lakás ajtaja elé érek. Ugyanakkor az egyik bankkártyám titkos kódja csak hatosokból, nyolcasokból és kilencesekből áll, pont azokból a számokból, amelyeket utálok!

Február 3

Meghalt Édouard Glissant francia író és költő. Már régen nem láttam, de pár hónapig nagyon fontos szerepet játszott életemben, amikor ösztöndíjas diákként Párizsban tanultam. Csak három évvel volt idősebb nálam, de ez huszoneveseknél nagy különbség. Hárman jártuk a várost, beszélgettünk kávéházakban, ebédeltünk együtt a menzán, ő, én és Toni Rovira, egy spanyol republikánus menekült. Néha Maurice Roche is csatlakozott hozzánk, aki később híres zeneszerző lett. Glissant, aki néger volt, nagyon élvezte, hogy ő avathat be a francia kultúra rejtelseibe egy spanyolt és egy magyart („Hún” voltam a szemében). Egy partin ismerkedtünk meg, amelyen két csinos francia lány is részt vett, akik a szülők válása óta egyedül éltek a közelben egy szép nagy lakásban. Haza is kísértük őket, de mi hárman lévén, semmi sem történhetett, csak annyi, hogy mind az öten lefeküdtünk az ágyukra, a két lánytestvér – az idősebb barna, a fiatalabb szőke – a három férfi közé. Később úgy hallottam – akkor én már nem voltam Párizsban –, hogy Glissantnak a szölkénél mégis volt sikere.

Február 5

Régebben, ha valaki kiment az utcára, begombolta a kabátját. Ma begombolható kabátot már alig hord valaki: mindenütt a cipzár helyettesíti a gombot.

Február 8

A mobiltelefon neve az általam rendszeresen használt nyelvekben hihetetlenül különbözik: a magyar „mobil” németül „Händy” és franciául „portable”.

Február 10

Freiburgban még ilyenkor a téli hidegben is sok koldus ül kint az utcán és várja a járókelők adományait. Ez felkelti egyesek – különösen nők – érdeklődését és rokonszenvét: megállnak, elbeszélgetnek velük és a koldusok a végén mosolyognak, beszélnek, meg is köszönik az érdeklődést. Ezek szerint nemcsak anyagiakra van szükségük, hanem valami személyesebbre is.

Február 13

Mínusz húsz fok volt egyszer egy amerikai kisvárosban, amikor ott jártam; az emberek orra befagyott. Csodálatos volt a lakosok szolidaritása, tipikus amerikai helyzet, erre más példám is voltak: ebben az esetben az volt a megoldás, hogy minden pár száz méterre valaki kinyitotta az ajtót, be lehetett menni melegedni és még egy forró teát is adott a háziasszony. Erről pedig Verhojanszk jut eszembe, a téli hidegben ebben a Szibéria északkeleti részén fekvő kisvárosban mérték eddig a földön a legnagyobb hideget, mínusz nyolcvan fokot. A várost egyébként a lexikon szerint 1638-ban alapították és ezernyolcszáz lakosa van. Az amerikai megoldás itt nem segít; Verhojanszkban vajon mit csinálnak, ha nagy a hideg?

Február 15

Meghalt Van der Graft holland költő. Erről jut eszembe, hogy 1957 elejére egy holland folyóirat különszámot állított össze a magyar forradalomról: tanulmányok, magyarból vagy más nyelvből (francia, angol) fordított dokumentumok kerültek bele és természetesen a versek között első helyen Illyés Gyula „Egy mondat a zsarnokságról” című híres és hosszú verse. Én elkészítettem a nyersfordítást és azután az amszterdami királyi palota mögött egy kávéházban összeültünk, hogy Van der Graft jó holland szöveget gyárthasson belőle. Én közben persze mindenféle információt is adtam neki Magyarországról, a Rákosi-korról, hogy megkönynyítsem a munkáját. Egy különösen nehéz passzussal sokáig vergődött, majd hirtelen felugrott és kifutott pisilni. Visszajövet már messziről hangosan kiáltotta: „Ik heb het!” (azaz: „megvan!”) Mindenki minket nézett.

Február 17

Az arab országokban terjed a fiatalok lázadása, most már Líbiát és – a nem-arab – Iránt is elérte. A nagy kérdés csak az, hogy mi lesz utána. Egyiptomban és Tunéziában már most van némi nyugalanság, a fiatalok a korrupt vezetők félreállítását követően demokratikus többpárt-rendszert követeltek, de félt, hogy ehelyett majd fanatikus mohamedán csoportok veszik át a hatalmat. A történelem mindenesetre elég ijesztő példákkal szolgál: Franciaországban 1789-et Robespierre és a terror követte – egyébként ők is a fiatalok közül kerültek ki –, Oroszországban pedig elűzték a cárt, de aztán Lenin és Sztálin jöttek.

Február 18

Itt a legtöbb üzletben állandóan kedvezményes – akár 50-70 százalékig is terjedő – kiárusítással csalogatják a vevőket. Ezt eddig sehol másutt nem láttam, a kiárusítás csak egy-két hétig tart, általában tavasszal és ősszel.

Február 19

A betűk és az általuk jelzett hangok között nagy a különbség a nyelvekben. Ez nekem különösen a magyar *s* hang esetében tűnt fel. A német úgy írja, hogy *sch*, a francia úgy, hogy *ch* és az angol meg *sh*-t ír. A *v* hangot a legtöbb nyelv *v*-nek ejti, a német viszont *f*-nek („vergessen”), ami fölöslegesnek tűnik, hiszen van *f* hangjuk is („fern”). A mi *sz* hangunk körül is vannak problémák, hiszen a franciák és a németek egyszerűbben, azaz csak egy *s* betűvel jelölik.

Február 23

Többmilliárd ember él a földön. Ez azt jelenti, hogy amikor öltözködöm, köhögök, bőfögök, a világon több ezer, sőt talán több millió ember öltözködik, köhög vagy bőfög pontosan ugyanakkor.

Február 28

„Ahnengässle”: ez a neve egy keskeny és rövid freiburgi utcának. Az ősök csak ennyit érdemelnének meg?

Március 4

A helyi választásokon a közismert pártok mellett most egy ismeretlen új párt is részt vesz, a kalózpárt (Piratenpartei). Tetovált fiatalok állnak egy asztal előtt és szórólapokat osztogatnak.

Március 8

Amikor a háború után – azaz 1948-ban – Hollandiába kerültem, az első hat hónapot egy Alphen aan den Rijn nevű kisvárosban töltöttem és amikor elég meleg volt, eljártam az uszodába. Az úszómester magyar volt, hogy hogy került oda, rejtélyes számomra. Félszemmel a medencét figyelte, közben pedig giccses holland szélmalomokat festett nagy mennyiségben és ezzel jól keresett, eladta őket valamilyen vállalatnak Amerikába. Én egy holland ismerőssel jártam oda, a fürdés előtt és után egy Kurt Kusenberg nevű német író szellemes novelláit olvastuk. – Váratlanul megtaláltam Kusenberg könyvét egy polcon, ez az egész régi történet onnan jut eszembe.

Március 15

Nemzeti ünnep. Mi történt akkor pontosan? Az utókor kiragad egy-két eseményt, egy-két nevet: Pilvax kávéház, Petőfi, Kossuth. De hányan voltak valójában? Hol vannak a többiek, akiket elfelejtettünk?

Március 20

Annak idején baráti kapcsolatban voltam egy elég különös magyar költővel. Szerette ismerőseinek felolvasni a verseit, minden vers után megállt, a térdére csapott és azt mondta: „Úgye milyen jó?” Párizsban ismertem meg, egy nagyon kis padlásszobában élt, amelyik olyan kicsi volt, hogy szék nem fért bele, csak az ágyára lehetett leülni görbült háttal; néha velem együtt eljött egy másik ismerőse is, akivel nagyokat vitáztunk Rákosiékról és aki később a Szabad Európa Rádiónál dolgozott Münchenben. A szobát ingyen kapta, azzal a feltétellel, hogy a tulajdonos gyengeelméjű fiát minden nap megsétáltatja. Autodidakta volt, sokat olvasott, többek között Freudot is és úgy képzelte, hogy a vele sétáló fiatalembernek szüksége van nemi életre is: elvitte tehát egy bordélyba. A tulajdonos ezt persze megtudta és azonnal kirúgta a padlásszobából.

Március 23

Meghalt Liz Taylor, az utolsó igazi hollywoodi filmsztár. Mindenütt ünneplik, az újságok ép-púgy, mint a tévé, amelyik megváltoztatta műsorát, hogy régi filmjeit újra bemutathassa, stb. Nem értem ezt a nagy felhajtást. Biztos, hogy nem volt rossz színésznő, de az én kedvencem továbbra is Monica Vitti. Cinecittà persze nem Hollywood. És Liz Taylor? Horvát István, aki a 19. század elején mindent magyarított, Szabó Erzsiről beszélne.

Régebben csak filmsztárokról beszéltek, elsősorban a hollywoodiakról: Ava Gardner, Humphrey Bogart. Az irodalomban és a művészetekben nincsenek sztárok, se régebben se most: Petőfi, Mozart, Picasso vagy akár Böll, Pamuk nem sztárok. Van viszont ma legalább egy másik terület, ahol ezt a fogalmat használhatjuk: az építészet. Frank O. Guery, Norman Foster, Zaha Hadid sztárok.

Március 25

Sógornóm, aki hívó katolikus, azt állítja, hogy Isten mindenkinek megbocsátja a bűneit, ha haláluk előtt az utolsó pillanatban megbánják őket. Még Hitlernek és Sztálinnak is? kérdeztem. Igen, válaszolta. (Persze nem valószínű, hogy megbánták).

Március 28

Hajnalban, félálomban mindig ugyanazokat a szavakat ismétlem, talán százszor is. Ma egy kubai író nő nevét: „Nivaria Tejera” és ezt a mondatot: ”Nem szeretem a gyerekeket, akik nem születtek meg”. Aztán lassan felébredek.

Április 2

*Vihar összerázott engem,
Nagy tenger kiáltott hozzám,
dörgött lomhaságom ellen.
Mennykövek szétzúztak engem,
villámok elástak engem.*

*Halálos záporral verve,
a tűz torkától leköpve,
en-kezem közt elrabolva,
zuhatagban összetörve,
tavasz ujjával ledöfve,
szánalmas bukfencezésem!
fojtó iszapot rágcsgálva,
bűzös sötétségbe hullva,
sárban bozóttal borítva,*

*löksz engem – nem érzek többé,
ébresztesz – nem érzek többé,
megsebzél – nem érzek többé,
szólsz hozzám – nem értek többé,
kiáltasz – nem értek többé,
parancsolsz – nem értek többé.*

Idemácsolom Nareki Gergely örmény egyházfő (10. század) egyik himnuszának az elejét, amit Weöres Sándor fordított le magyarra.

Április 5

Beszélgettem egyszer egy műkritikussal – egy nővel, fiatalon meghalt szegény rákban – arról, hogy milyen nagy különbség van a műkritikus és az irodalomkritikus között. Az irodalomszakértőtől senki sem várja el, hogy a világ összes nyelvén megjelent fontosabb verseket és regényeket ismerje, tehát a grúz, a japán, az albán és még rengeteg más nyelven írt műveket, viszont a műkritikusoknak tudnia kell a világ minden sarkán futó fesztiválokról és az ott és másutt (!) kiállító művészek nevét és műveit is ismernie kell.

Április 7

Imádkozni és számolni mindenki az anyanyelvén szokott, ez közismert dolog. Most gondolok csak arra, hogy van még egy harmadik szituáció, amikor magyarul mondok magamnak valamit: ti. amikor egy ostobaságot követtem el („Hogy lehettem ilyen hülye!” mondom).

Április 11

Feltűnő, hogy a rengeteg freiburgi kéregető legnagyobb része férfi (és ez bizonyára másutt is így van). Állítólag azért, mert amikor elváltak, a feleségüknél maradt a lakás, ők pedig az utcára kerültek, két hátizsáknyi ruhával járják éjjel-nappal a várost.

Április 14

Sophie szerint a fellépésem összefügg a nyelvhasználattal. Ha hollandul beszélek, öreg ember benyomását keltem, francia beszéd közben nagyjából koromnak megfelelően nézek ki, magyarul viszont legalább tíz évvel fiatalabb vagyok.

Április 16

A freiburgi régi temetőben (Alter Friedhof) – egyszer már írtam róla a naplómban – a tizenkilencedik század vége óta nem temetnek el senkit. A városi hatóságok viszont mindenfelé padokat helyeztek el, nagyon sokat, és most, hogy melegebb az idő, majdnem mindegyik padon ül valaki és olvas. Főleg nők, főleg regényeket. Így készülnek a túlvilágra?

Április 17-21

Öt nap alatt három különböző városban vagyunk. Először két napot Amszterdamban töltünk, utána kettőt Párizsban, onnan pedig apósomékhöz utazunk a breton Quimiacba. Amszterdamba most először érkeztünk úgy, mintha turisták lennénk: most először minden tetszett megint! Ugyanakkor jó volt újra látni gyermekeimet, Margitot, aki ügyvéd és Michelt. Az egész út természetesen nagyon fárasztó volt, főleg „mértani” okokból. A tárgyakat mindenütt máshol kell keresni, ill. elhelyezni: fürdőszoba, ruhaakasztó, stb. – és a vendéglők is mindegyiknél különbözőek.

Április 25

Húsvétvasárnap. Valahol Oroszországban van egy vallásos csoport, ahol az asszonyok hajnalban felkelnek, hogy láthassák, mikor jön fel a nap. A nap feljövetele a feltámadásra emlékezteti őket.

Április 26

Húsvéthétfő. Bretagne-ban vagyunk, napsütésre, madárcsicsergésre ébredünk. A pék előtt sorban állnak az emberek, többnyire férfiak. Várnak, jókedvűek, nevetnek, egymás vállára csapnak.

Május 12

Budapestre repülök. Feltűnik Pesten a rengeteg pocakos idősebb férfi (a németek ilyenkor Bierbauchról beszélnek), valamint a (nem kevésbé rengeteg) szórólapokat osztogató ember, fiatal és öreg egyaránt. Ugyanakkor az is különös, hogy az utcán alig van koldus, kevesebb, mint Freiburgban vagy Párizsban.

Nagy a hőség, kint ebédek egy teraszon és megáll előttem egy idősebb kövér asszony és a hasát ütögeti, miközben az étlapot tanulmányozza. Sokáig és rendszeresen ütögeti.

Május 15

Vasárnap van, Rafael fiának kedve van lefutni Szegedre és ez jól is jön, mert az ottani rokonok éppen ma ünnepelnek egy születésnapot. Sokan ebédelünk együtt, mindenki nagyon kedves, csak az a baj, hogy Lili unokanővérem férje, annak ellenére, hogy már többször megoperálták a szívét, tölti belénk az italt, pálinkát és bort. Szerinte az orvosok tévednek, az ivás nem okoz semmi bajt.

Rafael felesége most van először Szegeden, az ebéd után Lili lánya Anikó és Lili unokája megmutatják nekünk a várost. Anikó nagyon érdekes dolgokat mond, de egyetlen idegen nyelvet nem beszél, tolmácsolni kell. Benne is van egyfajta Kádár-nosztalgia: abban az időben minden egyszerűbb volt, a demokrácia áttekinthetetlen, mindenki maga felelős, maga kell gondoljon rengeteg dologra.

Május 18

A Moszkva térről induló villamos csak két megállót megy, a Mechwart-ligetig, egy „esemény” miatt. Tüntetés? Felvonulás? Sztrájk? Aztán kiderül, hogy egy francia autó összeütközött a villamossal a Margit-körúton, és erre fel egy órára minden közlekedést leállítottak Budapest egyik legforgalmasabb útján, mert ki kellett hívni egy hivatalos francia tolmácsot!

Május 21

Budapesten állandóan felvonulásokat látni. Férfiak és nők, vagy csak férfiak régimódi uniformisban, néha zenélnek is. Amikor megkérdezem a helybelieket, hogy miért ez a sok felvonuló, vállukat vonják. „Biztos valamilyen nemzeti ünnep”. Mindez a Horthy-időkre emlékeztet, vagy még rosszabbra.

Május 23

Amikor Pesten vagyok, megnézek minél több magyar filmet, mivel ezek külföldre általában nem jutnak el. De az a különös, hogy az itteni közönséget sem érdeklik! Tarr Béla legújabb, külföldön díjnyertes filmjét egy mozi kisebbik termében vetítik, 8-10 néző előtt. Ugyanezt tapasztalom, amikor más magyar filmeket megyek el megnézni.

Május 24

Pomogás Béla meghív vacsorára és mivel kicsit korábban érkezem, körülnézek a Bartók Béla úton és különös dolgokat látok. Többek között egy bűvészboltot. Nem is tudtam, hogy van ilyen. Ezek szerint bárki vásárolhat egyet-mást, hogy aztán felléphessen, mint bűvész.

Május 27

Az Élet és Irodalom mai számában olvasom Tamás Gáspár Miklós hosszú és megrázó cikkét Gyimesi Éva haláláról. Gyimesi Éva öngyilkos lett, vízbe vetette magát. Nem ismertem jól, de többször találkoztam vele Amszterdamban és Kolozsváron. Pár hete pedig írtam neki egy levelet – emailje nem működött –, mert olvastam egy folyóiratban Tőkés László rettenetesen gyűlölködő megjegyzéseit róla, és abból, amit idéz tőle, világosan látszott, hogy mennyire Gyimesi Évának van igaza és nem neki. A levelet biztos megkapta még, de akkor már túl késő volt, ő akkor már döntött. Nem értem, bizonyára Erdélyben is sokan megdöbbenek. Érdekes és sokoldalú ember volt: politizált és irodalmat is tanított, megjelent több nagyon eredeti irodalomelméleti írása. – Később itt, Freiburgban, találkoztam egy volt tanítványával, aki meséli, hogy mindig depressziós volt.

Június 1

Egy női fodrászüzletnél olvasom a „steril gyanta” kifejezést. Vajon mi lehet ez, és miért vonzza a nőket?

Június 5

A könyvnapon most Kocsis Zoltán előtt áll hosszú sor, Orbán Viktor és Csurka István idén úgy látszik, nem írtak új könyvet, nem dedikálnak.

Június 7

Annakidején többször elkísértem vasárnap anyósomat a misére. Emlékszem, hogy egyszer a pap arról beszélt, hogy meg kell különböztetni az ima különböző típusait. Többek között a kérő imát („prière de demande”). Én ezt akkor nem egészen értettem és azóta se értem, hiszen az ember mindig kér valamit Istentől, áldását, szeretetét és ez még a Miatyánkban is benne van („add meg a mi mindennapi kenyerünket”). Milyen az az ima, amiben nem kérünk semmit?

Június 11

Július közepén Bolognába megyek, egy nemzetközi konferencián tartok előadást. És erről eszembe jut egy régi emlék. Voltam már egyszer nagyon régen Bolognában, huszonévesen, Reinyvel (aki akkor még nem volt a feleségem) és az öcsémmel együtt. Vasárnap van, ülünk egy teraszon és reggelizünk. Esik az eső és hirtelen azt látjuk, hogy előttünk biciklizik két férfi. Félkézzel a biciklit fogják, a másik kézben egy esernyőt tartanak és a vállukon keresztben egy puska. Vadászni mentek, esőben, biciklin. Különös látvány, még most is látom.

Június 23

Gyerekkori emlék. 1945 elején a bécsi magyar intézetben, a Collegium Hungaricumban laktunk és öcsém meg én hirtelen arra figyeltünk fel, hogy jó kedvű éneklést hallunk. Az ablakon kinézve látjuk, hogy karszalagos magyar nyilasok menetelnek: „Hideg szél fúj, édesanyám, hozza ki a kendőm / Még ma este felkeresem a régi szeretőm”, ezt énekelték. Ez idő tájt lelkesen éneklő németeket bizony már nem igen lehetett látni, hallani. Valamivel később aztán éppen olyan lelkesen és nevetve mesélték, hogy hogyan szedték össze egy veszprémi templomban az oltár mögé elbújt zsidókat.

BIRKÁS ISTVÁN: KUNMADARASRA GONDOLOK IX.